

ΠΑΣΧΑΛΙΑ ΤΡΑΥΛΟΥ

ΗΘΕΛΑ ΜΟΝΟ ΕΝΑ ΑΝΤΙΟ

ΝΕΑ ΑΝΑΘΕΩΡΗΜΕΝΗ ΕΚΔΟΣΗ

*Μονάχα τ' όνομά σου είν' εχθρός μου:
Εσύ ο ίδιος θα 'σουναι κι αν δε σε λέγανε Μοντέγο.
Τι είναι τ' όνομα; Αυτό που λέμε τριαντάφυλλο,
κι αλλιώς να ονομαζότανε το ίδιο δεν θα μύριζε γλυκά;*

ΟΥΙΛΙΑΜ ΣΑΙΞΠΗΡ
Ρωμαίος και Ιουλιέτα
Πράξη Β'
Σκηνή Β', «Ο κήπος των Καπουλέτων»
Μτφρ. Ερρίκος Μπελιές

Περιεχόμενα

Πρόσωπα	11
Είκοσι χρόνια μετά... ..	13
Ο έρωτας και το γινάτι	17
Η Χανούμ Χανούμισσα... ..	36
Το γαρίφαλο	47
Έρωτας ραψωδός	74
Το ψέμα	89
Η αλήθεια	107
Ο Οκτώβρης της ντροπής	125
Οκτώβρης του 1999	154
«Jasmin»	156
Το ήθος και το πάθος	180
Νοέμβρης του 1999	207
Στην όχθη της λήθης	209
Θύματα της αγάπης	216
Σαν σκιά που καίει	242
Το πεσκέσι	258
Δεκέμβρης του 1999	265
Καλό ταξίδι	267
Γενάρης του 2000	285
Κρυμμένοι σεβντάδες	287

Φλεβάρης του 2000	323
Σαν παλίρροια	324
Γρίφοι	342
Άδειο γράμμα	355
Μισή αγκαλιά	379
Μάρτης του 2000	395
Η αχυρένια κούκλα	396
Το αντάλλαγμα	418
Απρίλης του 2000	462
Αγάπη μάγισσα	464
Τα σπίτια των αγγέλων	476
Όταν ξεχνάει ο Θεός	494
Το καβούκι της τρέλας	511
Ιούνης του 2000	530
Τα πικρά μαντάτα του φλιτζανιού	531
Σαν φωτιά και σαν ίσκιος	561
Λάδι και νερό	573
Ιούλης του 2002	596
Το όνειρο της Πόλης	597

Πρόσωπα

Ισμήνη Καρίτογλου: Ελληνίδα πρόσφυγας από τη Σμύρνη

Οσμάν Κεντίρ: Τούρκος, αγαπημένος της Ισμήνης

Πάτροκλος και Φωτεινή Καρίτογλου: γονείς της Ισμήνης

Αϊμέ: μητέρα του Οσμάν

Άννα: Αρμένισσα πρόσφυγας από τη Σμύρνη, επιστήθια φίλη της
Ισμήνης

Αγκόπ: πρώτος σύζυγος της Άννας

Λεωνίδας Μαθιόπουλος: σύζυγος της Ισμήνης

Χριστόφορος Μαθιόπουλος: γιος του Λεωνίδα Μαθιόπουλου από
τον πρώτο του γάμο

Ειρήνη Χρυσοπούλου: αδερφή του Λεωνίδα Μαθιόπουλου

Αντώνης Χρυσόπουλος: γιος της Ειρήνης Χρυσοπούλου

Ρεβέκκα Μωυζέ: σύζυγος του Αντώνη Χρυσόπουλου

Φωτεινή Μαθιοπούλου: νόθη κόρη της Ισμήνης και του Οσμάν

Φραντς Λιστ: Γερμανός αξιωματικός

Μαριγώ, Βασιλική, Σουλτάνα: υπηρέτριες

Ρίζος: οικογενειακός φίλος της οικογένειας Μαθιοπούλου

Γιώργης Ιωάννου: δεύτερος σύζυγος της Άννας

Λεωνίδας, Σίμος, Άννα: παιδιά του Χριστόφορου και της Φωτεινής
Μαθιοπούλου

Λευτέρης Τσέλιος: φίλος της Ισμήνης στην Αίγινα

Μουράτ: Τούρκος πυροσβέστης, αγαπημένος της Άννας Μαθιοπούλου

Πέτρος: σύζυγος της Άννας Μαθιοπούλου

Βαγγέλης και Ευμορφία: θείοι της Ισμήνης

Σοφία και Γιασεμή: κόρες του Γιώργη και της Άννας

Δημήτρης Φωτιάδης: πρώτος σύζυγος της Φωτεινής Μαθιοπούλου

Είκοσι χρόνια μετά...

Είκοσι χρόνια κύλησαν από τότε που πήρα στα χέρια μου ως βιβλίο μια αθώα ιδέα που γεννήθηκε στο μυαλό μου όταν διάβαζα την ιστορία του Νέου Ελληνισμού διά χειρός του έγκριτου ιστορικού Απόστολου Βακαλόπουλου. Σκέφτηκα τότε πως η ιστορία δεν είναι στείρες, παγωμένες λέξεις σ' ένα κομμάτι χαρτί αλλά ανάσες, έρωτες, αίμα, καημοί, χτυποκάρδια, απώλειες, χαρές και λύπες ανθρώπων, που όλα μαζί, σε μια δεδομένη εποχή, συνθέτουν το όλον της ανθρώπινης μοίρας και το τραγικό της αυτογνωσίας μας. Κι έτσι, άρχισα να σμιλεύω τους ήρωες. Την Ισμήνη, τον Οσμάν, την Άννα, τον Λεωνίδα, τον Αντώνη, την Ειρήνη, τον Χριστόφορο, τη Φωτεινή, τη Ρεβέκκα, την Άννα την εγγονή, τον Μουράτ. Βάζοντάς τους να ακολουθήσουν τα χνάρια της ιστορίας, όπως τα είχε περιγράψει στην εξαιρετική δουλειά του ο αείμνηστος Βακαλόπουλος.

Και να που, είκοσι χρόνια μετά, νιώθω πραγματικά ευλογημένη που, εν ζωή ακόμη, μου δίνεται η ευκαιρία να επανεκδοθούν παλιότερα βιβλία μου και να επιστρέψω σε αυτά με τη νοσταλγική ματιά της μάνας που έπειτα από χρόνια απόστασης συναντά το παιδί της, ψηλαφεί τις ρυτίδες του,

κρίνει με αγάπη τα λάθη του και γεμίζει τα κενά της απόστασης με την τωρινή επίγνωση και εμπειρία της.

Τόσο στο βιβλίο μου *Η Μήδεια δεν χόρευε ποτέ* όσο και στο βιβλίο μου *Το άγαλμα στη σοφίτα*, που επανεκδόθηκαν από τις εκδόσεις Διόπτρα, είχα την ευκαιρία της αναμέτρησης με τον παλιότερο συγγραφικό εαυτό μου. Φυλλομετρώντας τις σελίδες τους, διαπιστώνω όχι μόνο πόσο έχω αλλάξει συγγραφικά, αλλά και πόσο έχω σμιλευτεί ως άνθρωπος χάρη στις άφθονες πια αναγνωστικές και συγγραφικές εμπειρίες μου και στην ακατάπαυστη εξάσκηση του λογοτεχνικού μου κώδικα.

Προσεγγίζω πάντα κάθε παλιό βιβλίο με το τρακ του νεόκοπου στο συγγραφικό μετερίζι και με κομμένη την ανάσα περιμένω να διαπιστώσω αν μου «κλοτσάει» το κείμενο, αν μου φαίνεται αδούλευτο, άπειρο, αδάμαστο υλικό, θέλοντας να είμαι έντιμη απέναντι στους αναγνώστες μου. Γι' αυτό και κάθε επανέκδοση έχει τη φρέσκια σφραγίδα μου, την αποτύπωση της ψυχής μου τη δεδομένη στιγμή, σαν μια φωτογραφία που απαθανατίζει τον βαθμό της συγγραφικής μου ωρίμανσης στο τώρα.

Ομολογώ πως στο *Ήθελα μόνο ένα αντίο* ενέσκυπα με μεγαλύτερο φόβο και πάθος, μιας και είναι το βιβλίο που με καθιέρωσε και έκανε τη γραφή μου αγαπητή εδώ και είκοσι δύο χρόνια. 90.000 αντίτυπα στην Ελλαδίτσα μας αποτυπώνουν θαρρώς περίτρανα την αγάπη του κόσμου. Ωστόσο, δεν εφησύχασα ούτε τώρα. Έκοψα, έραψα, πρόσθεσα, αφαίρεσα, αναδιατύπωσα και εν ολίγοις επικαιροποίησα, βελτίωσα και... ανακαίνισα τη γραφή μου, ώστε να δώσω και σε αυτό το βιβλίο την τωρινή μου πνοή και τη φρεσκάδα των καιρών, για να το αφήσω πίσω στη μορφή που θέλω εγώ να το θυμάστε. Και να με θυμάστε.

Ελπίζω να σας ικανοποιήσει ακόμη περισσότερο από το πρώτο και να συμπορευτούμε και πάλι όπως μόνο εμείς γνωρίζουμε. Ευελπιστώ ακόμη, μιας και οι γενιές εναλλάσσονται, να παραδοθεί σαν σκυτάλη σε αναγνώστες που δεν το έχουν διαβάσει. Στο σημείο αυτό δεν μπορώ παρά να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στις εκδόσεις Διόπτρα για τη φροντίδα και την αγάπη με τις οποίες περιβάλλουν τα παλιά και τα νέα βιβλία μου, καθώς και στον Θωμά Κοροβίνη, αυτό τον εξαιρετικό συγγραφέα και φιλόλογο, που συμπεριέλαβε αποσπάσματα του βιβλίου στην Ανθολογία του με τίτλο *Σμύρνη. Μια πόλη στη λογοτεχνία* (Μεταίχμιο, 2006).

Ένα ακόμη ατόφιο κομμάτι της ψυχής μου λοιπόν είναι και πάλι δικό σας και σηματοδοτεί τον δεσμό μου με τον έξω κόσμο, και φυσικά με εσάς. Σας ευχαριστώ για τα είκοσι δύο χρόνια συμπόρευσης. Το βιβλίο μου ξανάνιωσε λοιπόν. Ραβτεβού στις σελίδες του.

Ο έρωτας και το γινάτι

«*Ό*ταν στερεύει ο χρόνος σου, νιώθεις την ανάγκη να αφήσεις κληρονομιά στον απάνω κόσμο τα σώψυχά σου για να μην ξεχαστείς. Να φανερώσεις τις εμπειρίες και τα μυστικά σου για να αλαφρώσει και να ξαποστάσει η ψυχή απ' τους σεβντάδες και τα κρίματα. Κι αν λάβεις και μια συγχώρεση για τα λάθη που έχεις κάμει, παίρνεις και κάνα πόντο για τον Παράδεισο. Απόψε ένιωσα πότερο από ποτέ ότι ο χρόνος μου σώνεται. Είδα στον ύπνο μου πως στεκόμουν σ' ένα σταυροδρόμι κατασκότεινο, εκεί που σκοντάφτει το βλέμμα στο άγνωστο, και στο βάθος, δεξιά και αριστερά, διέκρινα δυο λάμπεις που με τύφλωναν. Δεν ήξερα προς τα πού να τραβήξω, ώσπου δυο φιγούρες ντυμένες με άσπρες κελεμπίες βγαλμένες από εκείνα τα απόκοσμα φώτα άρχισαν θαρρετά να με σιμώνουν.

»Δάγκωσα άθελά μου τα χείλη μου μόλις κατάλαβα ποιοι ήταν. Ποτέ δεν ξεχνάς τις μεγάλες αγάπες. Ο Οσμάν και ο Λεωνίδας, οι δυο άντρες που άφηκαν το αποτύπωμα τους στην ψυχή μου ήταν αυτοί που ξεπρόβαλαν μέσα απ' το φως και άπλωσαν τα χέρια τους προς τα μένα, καλώντας με να πάω κοντά τους. Τώρα ήταν αγγέλοι, με χνουδωτές φτερούγες που αναδεύονταν απ' τον άνεμο. Τους

κοιτούσα κρουσταλλιασμένη μην ξέροντας προς τα πού να κινηθώ. Απόμεινα ασάλευτη ανάμεσό τους, κι όταν ξύπνησα, ένιωθα τον κόμπο του διλήμματος να μου καίει επίμονα τα σπλάχνα. Πέρασε ώρα για να 'ρθώ στα συγκαλά μου και η καρδιά μου να πάει στη θέση της. Άναψα τσιγάρο κι απόμεινα με τα μάτια ορθάνοιχτα ώσπου να φέξει, λες κι έπρεπε εδώ και τώρα να πάρω απόφαση ποιον απ' τους δυο θα διάλεγα, αν με προϋπαντούσαν στο έμπα του Παραδείσου. Γιατί θαρρώ πως προσμένει κι εμένα μια θέση στο περβόλι του Θεού. Κακό δεν έκαμα, αγάπησα και αγαπήθηκα, τα παιδιά μου τα ανάθρεψα σωστά, η καρδιά μου, όσο κι αν πόνεσε, μίσος δεν γέννησε. Έφτασε λοιπόν η ώρα μου να περάσω το κατώφλι του Παντοδύναμου, να τα πούμε οι δυο μας και να του γυρέψω να μου φανερώσει όλα όσα δεν κατάλαβε το φτωχό μυαλό μου σ' αυτή τη ζήση. Εξάλλου, νισάφι πια οι πόνοι και τα βάσανα. Η σάρκα απαιτεί ξεκούραση και η ψυχή τις παλιές φτερούγες της για να πετάξει και να ξαποστάσει απ' τα μαράζια της. Πάρε λοιπόν τούτο το δαχτυλίδι. Είναι ό,τι πιο πολύτιμο διαθέτω και θέλω να το έχεις εσύ. Είναι του παππού σου, του Οσμάν, και σε παρακαλώ να μην το βγάλεις ποτέ απ' το χέρι σου. Είναι ο κρίκος με το αληθινό σου παρελθόν, Αννούλα μου. Ποτέ μην το απαρνηθείς, γιατί θα 'ναι σαν να απαρνιέσαι το αίμα σου και την αγάπη που έζησα».

Ένα δαχτυλίδι με χωστό στο μάλαμά του ένα ρουμπίνι κόκκινο σαν αίμα βγήκε από το γέρικο χέρι, το γεμάτο καφετιές κηλίδες, και εξογκωμένες πράσινες και πυρογάλαζες φλέβες. Στο αυλάκι του μαλάματος πάνω στο δέσιμο έγραφε JASMIN με αχνά γράμματα και μια χρονολογία «1922», μισοσβησμένη απ' τον καιρό. Μπουγάδες, πλεξίματα, κεντήματα, καρικόματα, ραφίματα, πρηξίματα,

ογδόντα ολόκληρα χρόνια τίποτα δεν πτόησε την Ισμήνη. Το δαχτυλίδι δεν βγήκε απ' το χέρι σαν το μυστικό που δεν ξεμύτιζε από τα χείλη της. Γιατί το ένιωθε σαν ένα δάχτυλο ακόμη ώστε, αν το έβγαζε, θα την πονούσε λες και της έκοβαν ένα αληθινό. Ως τα βαθιά της γεράματα το ρουμπίνι άστραφτε στο γέρικο δέρμα, πλάι στις πανάδες και τις ρυτίδες των γηρατειών και της έκφρασης, σαν μια κόκκινη βούλα ζωής.

Η γερόντισσα το τράβηξε με μια απότομη κίνηση κι εκείνο σκάλωσε στον κόμπο της άρθρωσης. Μια γκριμάτσα πόνου απλώθηκε φευγαλέα στην όψη της, αλλά δεν έπαψε να προσπαθεί. Εντέλει τα κατάφερε. Μια πίκρα την κυρίεψε μόλις αντίκρισε το σημάδι που απόμεινε στο χέρι της, αλλά την παρηγόρησε η σκέψη πως παρέδωσε το λάφυρο της νίκης της σ' αυτήν που ανήκε. Και μαζί με το δαχτυλίδι φανέρωσε επιτέλους και την αλήθεια που έμεινε φυλαγμένη ως τα στερνά της στον κουμπιάρά της ψυχούλας της. Ασυναίσθητα ύφαινε ένα τούλι μυστηρίου γύρω απ' τον εαυτό της. Από φόβο... Και από σεβασμό... Για ανθρώπους, γεγονότα, απώλειες, μνήμες, αγάπες... Φόβο και σεβασμό. Τον φόβο που απομένει κατακάθι στην ψυχή του ανθρώπου έπειτα από ένα αμείλικτο βάσανο. Τον σεβασμό που νιώθει πάντα για τους νεκρούς που όρισαν κα καθόρισαν τη ζήση του.

Τη λάτρευα τη γιαγιά Ισμήνη και την πίστευα ό,τι κι αν μου έλεγε. Φοβόμουν τους δράκους των παραμυθιών της, λάτρευα τις ατρόμητες πριγκιποπούλες της, θύμωνα με τα στοιχεία της, που πέθαιναν μόνο όταν έπιναν το φαρμάκι της στενοχώριας... Θεά στα μάτια μου η γιαγιά, εφάμιλλη με τις αρχαίες θεότητες που διατηρούσαν πάντα αναλλοίωτο το γοητευτικό τους μυστήριο. Ποτέ δεν με είχε αφήσει να διεισδύσω στα μυστικά μονοπάτια του παρελθόντος της,

να τα διασχίσω και ν' αφουγκραστώ το σφυροκόπημα του καημού και τις λαχτάρες που τη λήγωσαν σαν γυναίκα. Είχε έρθει απ' τη Σμύρνη το 1922, παντρεύτηκε τον Λεωνίδα Μαθιόπουλο, είχε τρία παιδιά, ήταν καλή μοδίστρα και μετρημένη σύζυγος. Αυτό ήταν το περίγραμμα της ζωής της σαν σκίτσο άψυχο, που του έλειπε η λεπτομέρεια, το χρώμα, η ζωντάνια και η κίνηση.

«Μην το βγάλεις ποτέ, κόρη μου, τούτο το δαχτυλίδι», μου είπε λοιπόν. «Δεν έχω τίποτε άλλο από κείνον. Ούτε εσύ. Φύλαξέ το! Κι άμα πεθάνω, να μην κλάψεις. Να το θωρείς και να παρηγοριέσαι ότι πάω να τον ανταμώσω για να πούμε τις κουβέντες τις χρωστούμενες. Και βάλ' το καλά στον νου σου πως δίχως τόλμη είναι άνοστη η ζωή. Τι θαρρείς πως είν' η ευτυχία; Τα όνειρα που προφταίνουμε να κάνουμε ζάφτι».

«Τα έκανες ζάφτι τα όνειρά σου, γιατί;» τη ρώτησα εκείνη τη μέρα που το ένιωθα πως θα μου άνοιγε την ψυχή της και θα με καλωσόριζε στους σεβντάδες της.

«Πες το κι έτσι. Έζησα πάντως πλήρη ζωή», μου απάντησε κάπως συγκαλυμμένα ώσπου να πάρει μπρος η γλώσσα της, ευέλικτη και καπάτσα ως το τέλος.

Η γιαγιά Ισμήνη ήταν τότε στα ενενήντα εφτά αλλά δήλωνε ενενήντα. Εμείς όμως γνωρίζαμε πως η ταυτότητα έκρυβε εφτά χρονάκια, επειδή, μετά την Κατοχή που χάθηκαν τα επίσημα κιτάπια, οι γυναίκες με τη μόνιμη αγωνία της ηλικίας δήλωναν όσο τις βόλευε ή ό,τι έδειχνε ο καθρέφτης τους. Σε δυο μέρες θα έμπαινε στα ενενήντα οχτώ. Ένας αιώνας ζωής κι ενώ κόντευε τα εκατό, δεν έλεγε ακόμα να το βάλει κάτω. «Ο έρωτας, το χούι και το γινάτι σβήνουν μονάχα όταν βγει η ψυχή» διατυμπάνιζε σε κάθε ευκαιρία, μιας και είχε εμπειρία και από τον πρώτο και από

το δεύτερο και από το τρίτο, καθώς διέθετε ματιά ερωτική, σπινθηροβόλα και παθιασμένη ως τα στερνά της, είχε συνήθειες απαρέγκλιτες, σχεδόν εμμονικές, ως το τέλος, όπως εκείνο το δαχτυλίδι που δεν το έβγαζε από το χέρι της, και όσο για γινάτι, κανείς δεν την έφερνε βόλτα αν θύμωνε. Θυμάμαι ακόμα τα λόγια της να στάζουν ζωντάνια και όνειρο και τη ζήλευα, με την αγνή έννοια της ζήλιας, εκείνη που σε κάνει να λαχταράς να πάρεις λίγη απ' τη λάμψη του άλλου, χωρίς να θες να τον βλάψεις. Εξάλλου, οι άνθρωποι οι λαμπεροί, οι αυτόφωτοι, όση αστραποβολή κι αν σπαταλήσουν, δεν χάνουν στάλα απ' τη δική τους.

Απόλυτα διαυγής, καλοσυνάτη και αλέγγρα ήταν και τη βραδιά που μου άνοιξε τα φυλλοκάρδια της και προσκύνησα τη δύναμη και το κουράγιο της, τότε που εμένα με θέριζε ακόμη μια ανασφάλεια εξοντωτική, κάνοντάς με να νιώθω ένα ολοστρόγγυλο μηδενικό. Γιατί ήδη είχα καταφέρει να περάσω από φωτιά και από σίδερο, να κυνηγήσω το όνειρό μου, να το γραπώσω για ένα διάστημα κι έπειτα να το νιώσω να μου γλιστράει απ' τα δάχτυλα.

Δεν ήταν εύκολο να πάρω το δίπλωμα του χορού. Χρόνια ολόκληρα μάτωνα, πονούσα, ένιωθα τα κόκαλά μου να αλλάζουν σχήμα για να προσαρμοστούν στις απαιτήσεις του μπαλέτου. Κι όταν πια τα κατάφερα, συνέβη το αναπόδραστο... Τώρα που ήμουν ξαπλωμένη δίπλα στη γιαγιά και την άκουγα να μου λέει την ιστορία της, ήξερα ήδη πως το να αποχαιρετάς ένα σου όνειρο είναι εξίσου επώδυνο με την απώλεια ενός ανθρώπου. Γιατί κι εμένα με κυρίεψε πένθος βαθύ όταν αποχαιρέτησα τον χορό. Από άνθρωπος έγινα φάντασμα, ένα νεκροζώντανο πλάσμα δίχως κανένα προορισμό που γύρευε παρηγοριά και απαντοχή στις ουσίες. Ένιωθα ξοφλημένη και ανήμπορη τη νύχτα που η Ισμήνη

μου φανέρωσε πόσο δυνατή και αλύγιστη αποδείχτηκε η ίδια στις κακοτοπιές της δικής της ζωής. Αντίθετα εγώ, με το που βράδιαζε, άλλοτε ολομόναχη κι άλλοτε με τον Πέτρο, ένα σύντροφο-απομεινάρι από την εποχή που αδυνατούσα ν' αλλάξω ζωή, έβγαινα να αναπνεύσω τα άγρια αρώματα της πόλης και να αναζητήσω λαθραία τη λύτρωση σε ουσίες ανούσιες που νάρκωναν για λίγο τις πληγές μου. Τις πληγές μιας άχρηστης, μιας σακάτισσας, μιας ξοφλημένης. Ένα κινούμενο ξοφλημένο όνειρο η αφεντιά μου που τρυπιόταν και περίμενε να τη λυτρώσουν απ' τον πόνο του κορμιού και της ψυχής οι ουσίες που εισχωρούσαν στις φλέβες μου.

Έσερνα τρεκλίζοντας τα αθλητικά μου στην άσφαλτο, χωνόμουν στο πανωφόρι μου σαν να ήθελα να κρυφτώ απ' τον κόσμο και αναζητούσα κάθε νύχτα τη δόση μου, αδιαφορώντας για το ρίσκο κάθε φορά που έμπηγα τη βελόνα στη σάρκα μου. Και ο Πέτρος συνοδοιπόρος και υπαίτιος κατά κάποιον τρόπο του κακού, σκιά μιας σκιάς που αργοσερνόταν στα σκοτεινά, δυο νεκροζώντανες κατάρες εγώ κι εκείνος που ψάχναμε το φως εκεί που ήταν ανέφικτο να βρεθεί. Ο Πέτρος μου έδωσε το κλειδάκι της Κόλασης. Απ' το χέρι του πήρα τις πρώτες μυτιές κοκαΐνης. Αυτός με μύησε στον κόσμο των σκιών κάνοντάς μου την πρώτη ένεση.

Μόνο έτσι κατάφερα να ξεχνώ, έστω παροδικά, την αίσθηση των πουέντ στα πόδια μου, που ήταν κάποτε ένα με το δέρμα μου. Αχ, εκείνες οι μεταξωτές πουέντ! Έχω ακόμη την αίσθηση πως τα αγνά μου χρόνια ήταν φωλιασμένα στις γαριασμένες κορδέλες τους. Τις φέρνω στη σκέψη μου και ταξιδεύω σε ευλογημένες μέρες στο παρελθόν. Ξαναγυρνώ στον καθρέφτη της σχολής, κοντά στην κυρία Ιλίσοναγια, που με πίεζε να βελτιώσω το άλμα μου στις πιρουέτες με πρόβες εξαντλητικές. Κι εγώ πεισματάρια, φτυστή η γιαγιά Ισμήνη,

στιγμή δεν το 'βαζα κάτω. «Πάλι!» με πρόσταζε η δασκάλα μου με το κορμί-λαμπάδα και τη γερακίσια ματιά. «Πάλι!» πρόσταζα κι εγώ τον εαυτό μου, στον οποίο δεν αναγνώριζα το ελαφρυντικό της παιδικής ηλικίας ούτε το δικαίωμα της ξεκούρασης ακόμη κι όταν έσταζαν οι μύτες των πουέντ το σμυρναίικο αίμα μου.

Κάθε φορά που άκουγα ένα μπράβο από το στόμα της Ιλίσιναγια, ψήλωνα, ψήλωνα ώσπου άγγιζε η ψυχή μου τον ουρανό και η υπεροψία μου τρεφόταν και το εγώ μου διογκωνόταν και ασφυκτιούσε από τις υποδείξεις της γιαγιάς περί σύνεσης και ταπεινοφροσύνης. Πίστευα τότε πως ήμουν δυνατή και άτρωτη, πως θα γινόμουν σπουδαία, φημισμένη και αλησμόνητη. Λες και οι ανθρώπινες αξίες μετριούνται μόνο με τη δόξα και τα χειροκροτήματα. Λες και η ευτυχία εξαρτιόταν από το πόσο ψηλά θα τιναζόμουν με τις πουέντ...

«Θα γίνω διάσημη μπαλαρίνα», έλεγα από τότε που ήμουν ακόμη ένα σαμιαμίδι τολμηρό και απείθαρχο. Η γιαγιά Ισμήνη γελούσε. Ήμουν ακόμη παιδί. Με διαφέντευαν η αφέλεια της αυτοπεποίθησης και η ψευδαίσθηση της παντοδυναμίας! Αρκούσε να κοιτάζω τον εαυτό μου μες στο κοστούμι του Κύκνου, ν' ακούω τις πρώτες νότες του Τσαϊκόφσκι και να αντικρίζω μέσ' απ' τον καθρέφτη το ενθαρρυντικό χαμόγελο της Ισμήνης. Γινόμουν κάτι υπερφίαλο, ανόητο και επιπόλαιο με τον καιρό. Βελτιωνόμουν στις τεχνικές, αλλά, όσο εξελισσόμουν ως μπαλαρίνα, άδειαζα από ενσυναίσθηση και ανθρωπιά. Μόνο η γιαγιά Ισμήνη με γείωνε.

«Καλός ο χορός, αλλά η ζωή... Άλλη γλύκα έχει η ζωή. Γιατί στον χορό μετράς τα βήματά σου, αλλά η ζωή είναι χορός αυτοσχέδιος και ποτέ δεν ξέρεις πώς θα εξελιχτεί, πού, πώς και με ποιον θα βρεθείς να χορεύεις».